

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות חורבנית

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

ג ד ז א (תשכ"א)

כ"ה ל' - כ"ב

בפרשה ראשונה של ויצא, בחלום יעקב ובגדרו עסקנו כבר פעמים אחדות בגליונותינו. בחלום ופשרו בגליונות ויצא תש"ו ותש"ט, בהבטחה ובגדרו בגליון ויצא תש"ס. הפעם עסקנו יותר בפרטי פסוקים מאשר ברעיונות כלליים.

שוב הבאנו שאלות בראב"ע, כדי שיכיר הלומד את המיוחד שבדרך פרשנותו, ויתרגל לסגנונו המיוחד, הקצר והרומז והמשתמש במשחקי מלים. בהרבה מקרים לא יובנו דבריו אלא אם יועמדו מול דברי רש"י או מול מדרש חז"ל מסויים, שאינו טובא ברש"י; רק מתוך ההתנגדות אליו יובנו דבריו. (כגון שאלות ב' ו' (ה); 4). ולאחד שבקראו דברי רש"י לפני הלומדים והובנו דברי התנגדותו של הראב"ע יש לבסות ולהבין גם למה זרש הזרשן מה שדרש ולא הסתפק בפשוטו של מקרא כפי שעשה זאת הראב"ע.

והנה לשאלתנו ב' יש להעיר, שלא לחנם פרש רש"י ויפגע - ויתפלל, והעמידנו על כך ר' מרדכי יפה בעל "הלבושים" בפרושו לרש"י לבוש האורה, ואלה דבריו:

קשה לרש"י, איך נוכל לומר לטון "ויפגע במקום", שאין לטון 'פגיעה' מובחת אלא בשבי בבי-אדם או בעלי חי שפרגעים זה בזה, כטזה הולך לטם והאחד בא כנגדו, אבל כשהאחד עומך במקומו והאחד הולך אליו, כמו שהוא בענין יעקב הבא למקום, אין זה בקרא "פגיעה" אלא "בפאה" או "הגעה אליו".

וזכות לטובת זו היא שהביאה את רש"י להביא את דברי המדרש המפרש ויפגע - ויתפלל.

כמו-כן היתה לרש"י גם סבה לטובת חטובה סאלצה אותו להביא דברי המדרש... על ויקח מאבני המקום, ואין לפתור את דבריו במלים "הלא זהו דרש". וכן יגן עליו מפני הראב"ע המדקדק וולף היידנבריים בפרושו על רש"י "הבנת המקרא":

ויש מראשותיו: עשאן כמין מרזב סביב לראשו וכך. לפי דעת מפרשי הפסט יהיה טעם הכתוב: ויקח אחת מאבני המקום וישם אותם מתחת לראשו, וכן פירש ראב"ע ורשב"ם, וכמו כן תוספות בחולין צ"א. וזהו סכתוב אחריו "ויקח את האבן אשר שם מראשתיו".

אכן לעיקר מדקדק בלשון העברי לא יאמנו דבריהם (של הפשטנים). כי מלבד הקוטיא שבפרושט, שהיה לו לכתוב "ויקח אבן וישם מראשתיו", כמו סכתוב דוגמתו (טמות י"ז י"ב) "ויקחו אבן וישמו תחתיו", הנה גם חיבת "מראשתיו" לא חסבול פרושם כלל.

שלפי זעמם תיבת מראשותיו שם תואר אל הכסת או אל כל דבר הנתון מתחת לראש, להגית הראש עליו. והטעין בכתובים ימצא, שאין זה מענינו, אבל הוא שם תואר נופל על הדברים הנתונים סביבות הראש, לא תחתיו. והעד (סמואל א' כ"ו כ"ב) "ויקח דוד את החנית ואת צפחת המים מראשותי סאול". וכן (שם כ"ו ט"ז) "אי חנית המלך ואת צפחת המים אשר מראשותיו?" היתכן שהגית סאול את ראשו על החנית ועל צפחת המים? ועוד כתיב גבי אליהו (מלכים א' י"ט) "וישכב וישן תחת רותם אחד. ויבט והנה מראשותיו עוגת רצפים וצפחת מים ויאכל וישת".

מכל דאף בראה ברור, כי טעם "מראשותיו" - הדברים הנתונים סביבות הראש, ולכן הנכון מה שפרשו רש"י בשם חז"ל, שלקח רבים מאבני המקום ועשאן כמין מרזב סביב לראשו, מפני חיות רעות וכך. ומטעם זה לא תמצאו 'מראשותיו' כי אם בלשון רבים לעולם...

לשאלה ה, וה' יש להסביר: מאחר שאין מטפס תנאי ומטפס תוצאה מתחברים בעברית תנ"כית ע"י מלח "אז" כבעברית חדשה, ומאחר שגם הוי"ו החסרת בעברית מודרנית בין מטפס תנאי לבין מטפס תוצאה (אם תעשה... נתבוא... נתבוא אתך... הקבל) מופיעה בעברית תנ"כית כוי"ו ההפוך - הרי שאין סימן חיצוני ברור המורה היכן נגמר מטפס התנאי והיכן פותח מטפס התוצאה. וחזר מצריך שיקול הרבה. ועיין בגליונות:

בשלא תש"ד שאלה א ובעיקר בגליון עקב תשס"ז שאלה א! ונצביט-וילך תש"ר א. אבל אין זו שאלה תחבירית בלבד, אלא תוצאות גדולות לשאלה זו מבחינה רעיונית.

נחמה ליבוביץ.